

**2003:23 Motion av Jan Björklund m.fl. (fp) om vårt
gemensamma ansvar för psykiskt
funktionshindrade**

De förändringar som gjorts av den svenska psykiatrin sedan 1960-talets slut har inneburit stora förbättringar av situationen för de allra flesta människor med psykiska funktionshinder. Men tyvärr är det nu hög tid att erkänna att reformerna också haft stora brister. När människor med allvarliga psykiska funktionshinder skickats ut för att klara sig på egen hand i en bristfälligt fungerande öppenvård, har vi skapat en situation där tusentals blir lidande på grund av välvilliga men misslyckade reformer.

Mellan åren 1993 och 2001 ökade andelen psykiskt sjuka bland Stockholms hemlösa från 16 till 40 procent. En stor del av dessa människor har dessutom missbruksproblem. Den misär som åtskilliga hundratals människor lever i innebär ett misslyckande för stadens socialpsykiatri.

Den senaste sommaren har en rad brutala och uppmärksammade våldsdåd bidragit till bilden av en psykiatrisk vård som misslyckats i sina intentioner. Platser som Åkeshov och Västerlånggatan har fått en ny innebörd. I båda dessa fall, liksom i ytterligare uppmärksammade våldsdåd utan dödlig utgång, har gärningsmännen levt med svåra psykiska störningar, men utan att ha fått adekvat hjälp av vare sig stadens eller landstingets psykiatriska vård.

Den psykiatriska vården och omsorgen måste förändras, på alla nivåer. Stockholms stad har ett stort ansvar för detta. Socialpsykiatrin måste reformeras för en ökad samverkan med landstinget, ett ökat tvångsinslag för dem som behöver det, och för att resurserna till boende och annan infrastruktur i socialpsykiatrin blir tillräckliga.

Stopp för nedskärningar i stadsdelarna

Socialpsykiatri handlar om omsorgen om några av samhällets med utsatta och röstsvaga människor. Trots detta är det socialpsykiatrin som fått stryka på foten i åtskilliga av stadsdelarnas besparingsförslag under år 2003.

Ett exempel är Liljeholmen, där stadsdelsnämnden i våras beslutade om kostnadsminskningar om 2,0 miljoner i socialpsykiatri, trots att denna del av budgeten var i balans. Ett annat är Norrmalm där Nya Verkstan, som erbjuder sysselsättning för psykiskt funktionshindrade, fortfarande hotas även om beslutet om nedläggning tillfälligt stoppades i maj. Längst går besparingarna i Hässelby-Vällingby, där beslut om mycket stora nedskärningar i socialpsykiatri fattades av nämndens majoritet i augusti. Bland annat ska antalet boendestödjare minskas från 16 till 11, och omfattande nedskärningar göras på träff- och arbetsverksamheten för psykiskt funktionshindrade.

Besparingarna i socialpsykiatri runt om i staden måste få ett omedelbart slut. För att få en uppfattning om den exakta omfattningen av nedskärningarna ska en stadsövergripande granskning genomföras om socialpsykiatriens behov och resurser. En sammanställning över de sammanlagda nedskärningarna inom stadens socialpsykiatri under 2003 och i budget för 2004 ska också genomföras. Ytterligare en del av detta uppdrag ska vara att granska om resursfördelningen mellan stadsdelarna avspeglar det verkliga behovet. En del av bakgrunden till Hässelby-Vällingbys ansträngda budget för socialpsykiatri bottnar i att många före detta boende på Beckomberga har valt att bo kvar i denna del av Stockholm, samtidigt som stadsdelen inte kompenseras ekonomiskt för det ökade behov av socialpsykiatri detta innebär.

Åtgärder krävs för att människor inte ska falla mellan stolarna

Hösten 2001 genomförde Stockholm stads revisorer i samverkan med landstingsrevisorerna en granskning av samverkan kring stödet till psykiskt funktionshindrade i Stockholm stad. I slutrapporten skriver man:

”Det mest påfallande resultatet av revisionens granskning är att psykiatri och socialtjänsten beskriver samverkan utifrån var sitt perspektiv, vilket ger helt olika bilder av verkligheten.”

Man konstaterar vidare att bägge parter präglas av ett starkt intresse att hålla kostnader borta från den egna organisationen, samt att följden av bristen på samsyn får negativa konsekvenser för psykiskt funktionshindrades möjligheter att få ett sammanhållet och bra stöd.

En väl fungerande öppenvård bygger på samverkan. Revisorernas slutsats att det krävs tydliga former för samverkan, en effektiv samordning av insatserna och metoder att mäta effekten av insatser, skulle kunna mötas genom en formalisering av stadens och landstingets samverkan kring den psykiatriska vården och omsorgen.

Det är numera möjligt för landsting och kommuner att bilda gemensamma nämnder för samverkan kring vissa verksamheter. Stockholms stad och

Stockholms läns landsting bör snarast inleda arbetet med att skapa gemensamma nämnder för att hantera den psykiatriska vården. Nämnderna skall ansvara för gemensam övergripande planering av den psykiatriska vården och socialpsykiatrin. En gemensam finansiering och gemensamma personalteam skapar förutsättningar för en effektiv samordning av de olika aktörernas insatser. De gemensamma nämnderna bör starta den 1 januari 2005.

För att varje enskild individ skall garanteras en fungerande, sammanhållen vård, skall ett Trygghetskvitto införas. Trygghetskvittot innebär att det innan personen skrivs ut från landstingets psykiatriska vård, ska finnas garantier för att allt är ordnat med den fortsatta öppenvården i kommunens regi. Personen som skrivs ut skall få ett dokument med alla de personer och instanser han eller hon kommer beröras av, som boende, stödpersoner, daglig verksamhet, kontakter med läkare etc.

Ytterligare ett problem i dagens vård av personer med psykiska funktionshinder är bristen på samverkan mellan missbruksvården och vården för psykiskt funktionshindrade. Bland de stockholmare som i dag lider av svåra psykiska funktionshinder är en stor andel missbrukare. Bristen på samordning, liksom bristen på särskilda vårdplatser för personer med så kallad dubbeldiagnos gör att många faller mellan stolarna och i värsta fall blir helt utan vård. En översyn av vården och omsorgen av psykiskt funktionshindrade missbrukare bör snarast genomföras i samverkan med landstinget.

Bygg fler bostäder för psykiskt funktionshindrade

Bristen på boenden för människor med psykiska funktionshinder är fortfarande stor i staden. Framför allt gäller det gruppboender. Byggandet av dessa bostäder måste i framtiden prioriteras högre än hittills. Det är ytterst angeläget att behovet av och kraven på nya gruppboenden kommer in tidigt i planprocessen då nya bostadsområden planeras i staden. Staden ska även ta fram en tidtabell för när platsbristen kan vara åtgärdad.

Dessutom bör möjligheten undersökas att omvandla en liten del av de servicehus som nu står inför avveckling till gruppboenden för psykiskt funktionshindrade. I första hand bör detta gälla gruppboenden för psykiskt sjuka äldre, eftersom principen vid servicehusomvandlingen skall vara att stadens äldre befolkning ska få "behålla sina hus".

Förutom det faktum att det byggs för få boenden för personer i psykiatrisk öppenvård, bidrar den stora minskningen av antalet vårdplatser i landstingets psykiatri till att öka trycket på stadens boenden. En dialog mellan staden och landstinget för att få fler platser i den psykiatriska slutenvården, måste inledas.

Synen på tvång måste förändras

Sedan stängningen av mentalsjukhusen inleddes har den dominerande ideologin i svensk psykiatri byggts på vård i frivillighet. För många människor med psykiska funktionshinder har detta varit mycket bra. Men för en mindre andel personer har det varit förödande. Stockholms stads revisorer påpekar i förstudien ”Hur fungerar psykiatrireformen i Stockholm?” att den snabba nedläggningen av slutenvårdsplatser medfört att alltfler människor med psykisk sjukdom lever utan den tillsyn de behöver, och att det för många av dem medfört svårigheter de inte kunnat hantera.

Att våga se och identifiera de personer som har så svåra funktionshinder att de utgör en fara för sig själva och andra, är nödvändigt för att undvika en stigmatisering av alla människor med någon form av psykiska problem. Annars riskerar vi att få en situation där varje psykiskt funktionshindrad människa upplevs som farlig av sin omgivning, och en ny tabubeläggning av dem som söker psykiatrisk vård. För de personer som har så svåra psykiska funktionshinder att de utgör en fara för andra, kan det vara nödvändigt med ett större inslag av tvång och slutenvård än i dag.

Stockholms stad bör uppvakta Stockholms läns landsting och verka för att antalet platser i den psykiatriska slutenvården byggs ut, så att de personer som behöver det kan få den vård och tillsyn deras sjukdomstillstånd kräver.

Stockholms stad bör också i större utsträckning än i dag utnyttja de möjligheter till tvång i socialpsykiatrin som lagen ger utrymme för. Det är inte acceptabelt att människor som i dag lever som hemlösa med en kombination av psykiska funktionshinder och allvarliga missbruksproblem inte får någon vård när inte frivillig vård hjälper. Vi får inte blunda för att i det ibland är nödvändigt att använda lagens möjligheter till tvång.

Det finns även frågetecken kring huruvida dagens lagstiftning ger kommuner och landsting tillräckligt utrymme för att tvångsvårda människor i de fall det behövs. Stockholm stad bör därför, i samverkan med landstinget, uppvakta regeringen för att få en utredning till stånd i denna fråga. En för staden angelägen förändring av lagstiftningen vore att möjliggöra tvång i psykiatrisk öppenvård för personer med allvarliga störningar.

Öka valfriheten och slopa stadsdelsarresten

Förutsättningarna för en meningsfull vardag måste förbättras för människor med psykiska funktionshinder. I dag finns exempel på hur personer nekas deltagande i dagverksamheter i andra stadsdelar än den de är bosatta i. Att människor på detta sätt förvägras stöd och sysselsättning enbart på grund av att

de råkar bo i en stadsdel vars verksamheter inte passar dem, är oacceptabelt. Denna form av stadsdelarrest måste omedelbart upphöra, och ersättas av valfrihet och möjlighet att delta i verksamheter på andra håll i Stockholm. Samordning och bättre resursutnyttjande måste ske mellan stadsdelarna.

Stärkta rättigheter med LSS och personliga ombud

Människor med psykiska funktionshinder är en mycket utsatt grupp. De borde självklart omfattas av en rättighetslagstiftning, på samma sätt som människor med fysiska funktionshinder får rättigheter enligt LSS och LASS. I dag är dessa lagar inte alltid lätta att tillämpa på psykiskt funktionshindrade. I väntan på att lagstiftningen tydliggör psykiskt funktionshindrades rättigheter bör staden tydliggöra vilka rättigheter psykiskt funktionshindrade har i vår stad. Det handlar bland annat om att rätten till boende, sysselsättning och en god omsorg slås fast, liksom rätten att få vara delaktig i att forma insatserna.

Människor med psykiskt funktionshinder kan ha stor nytta av personliga ombud som kan hjälpa till att samordna de olika insatserna kring den enskilde. Ett personligt ombud kan också vara med när individuella vårdplaner utvecklas, fungera som ett stöd i kontakten med myndigheter och bevaka att den enskilde får del av de insatser som hon har rätt till. Det har visat sig vara mycket positivt för den enskilda där personliga ombud har prövats.

Ökad samverkan med anhörig-, patient- och frivilligorganisationer

Psykiska funktionshinder förändrar livet inte bara för den som personligen drabbats av dessa, utan också personens närmaste. Många anhöriga vittnar i dag om en psykiatri som inte klarar av att fånga upp eller skapa en ordnad tillvaro för en familjemedlem med psykiska problem. I stadens arbete för en förbättrad omsorg om människor med psykiska funktionshinder måste en fungerande kontakt med enskilda anhöriga, liksom anhörig- och patientorganisationer, vara en viktig beståndsdel.

Många stockholmare med svåra psykiska problem, och ofta även missbruksproblem, är i dag hemlösa. Frivilligorganisationer, snarare än socialtjänst, utgör i dag den främsta kontakten mellan dessa människor och någon form av organiserad omsorg. I arbetet med att söka upp och identifiera hemlösa med psykiska problem, bör Stockholms stad i högre utsträckning än i dag samverka med frivilligorganisationerna.

Med hänvisning till ovanstående föreslås kommunfullmäktige besluta att

1. en stadsövergripande granskning av socialpsykiatrins resurser ska genomföras. I uppdraget skall ingå en granskning av socialpsykiatrins andel av stadsdelarnas resurser, liksom huruvida resurstilldelningen mellan de olika stadsdelarna avspeglar behovet
2. kommunstyrelsen får i uppdrag att uppvakta landstinget om behovet av fler platser i psykiatri
3. kommunstyrelsen får i uppdrag att uppvakta regeringen för en översyn av de tvångslagar som styr den psykiatriska vården och missbruksvården, i syfte att möjliggöra exempelvis tvång i öppenvården
4. tillsammans med Stockholms läns landsting inrätta gemensamma nämnder för övergripande planering och hantering av resurser i den psykiatriska vården och socialpsykiatri. Nämnderna bör starta den 1 januari 2005
5. i samverkan med landstinget införa ett så kallat Trygghetskvitto inom psykiatri enligt vad som anförts i motionen
6. Stockholms stad i samverkan med Stockholms läns landsting skall genomföra en översyn av vården för människor med psykiska funktionshinder och missbruksproblem
7. staden i ökad utsträckning ska verka för att en utbyggnad av gruppboenden tidigt finns med i planeringen av nya bostadsområden
8. den pågående servicehusutredningen får i uppdrag att undersöka möjligheten att omvandla en mindre del av servicehusbeståndet till gruppboendestäder för i första hand äldre personer med psykiska funktionshinder
9. ~~staden i ökad utsträckning~~ på en utökad rättighetslagstiftning tydliggör vilka rättigheter psykiskt funktionshindrade har. Det handlar bland annat om rätten till boende, sysselsättning och en god omsorg
10. den ”stadsdelsarrest” som många psykiskt funktionshindrade i dag upplever upphör, och ersätts av ett system med valfrihet
11. i övrigt genomföra de förslag till reformer riktade till människor med psykiska funktionshinder som föreslås i motionen.

Stockholm den 29 september 2003

Jan Björklund

Lotta Edholm

Ann-Katrin Åslund

Ulf Fridebäck

Abit Dundar

Malin Strid